

KLASSIK IQTISODIY MAKTABGA MUQOBIL G'OYALARNING MOHIYATI

Suvonov Ruslan Ramz o'g'li,
Davlat iqtisodiyot universiteti
Soliqlar va soliqqa tortish yo'nalishi
soliqlar va budjet hisobi fakulteti
1-bosqich talabasi,
E-mail: suvonovruslan43@gmail.com
Tel: +998884173708

Annotatsiya. Ushbu tezisda klassik iqtisodiy maktabning fundamental tamoyillariga muqobil ravishda shakllangan nazariy yo'nalishlarning mazmun-mohiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda marksizm, marjinalizm va keynschilik oqimlarining vujudga kelish omillari hamda ularning klassik "bozor o'z-o'zini tartibga solish" g'oyasiga qarshi argumentlari tadqiq etilgan. Subyektiv foydalilik va davlatning iqtisodiy roli kabi konseptual yondashuvlar qiyosiy o'rganiladi. Ishning ilmiy ahamiyati muqobil nazariyalarning zamonaviy iqtisodiy modellarni shakllantirishdagi o'rnini belgilash bilan izohlanadi. Xulosalar "klassik va muqobil iqtisodiy qarashlar" sintezini tushunishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: klassik maktab, muqobil g'oyalar, marjinalizm, keynschilik, neoklassik yo'nalish, davlat tartibga solishi, iqtisodiy metodologiya, subyektiv foydalilik.

Kirish

XIX–XX asrlarda iqtisodiy munosabatlarning murakkablashuvi yangi nazariy yondashuvlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Ayniqsa, marksizm, tarixiy maktab, marjinalizm va keynschilik iqtisodiyotni turlicha talqin etib, zamonaviy iqtisodiy nazariyaning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Klassik iqtisodiy maktabning bozor iqtisodiyotiga oid qarashlari uzoq vaqt davomida ustuvor bo'lib kelgan bo'lsa-da, iqtisodiy inqirozlar, ijtimoiy tengsizlik va sanoat taraqqiyoti yangi ilmiy yondashuvlarni talab etdi. Shu sababli iqtisodchilar iqtisodiy jarayonlarni yanada chuqurroq tahlil qilishga va davlatning iqtisodiyotdagi rolini qayta baholashga harakat qildilar. Mazkur nazariyalar nafaqat o'z davri iqtisodiy muammolarini tushuntirishga, balki zamonaviy iqtisodiy siyosatning shakllanishiga ham muhim ta'sir ko'rsatdi.

• Marksizm ta'limoti

Karl Marx va Friedrich Engels tomonidan ishlab chiqilgan marksizm ta'limoti kapitalistik tizimni tanqid qiladi. Ushbu nazariyaga ko'ra, kapitalistlar foydani ishchilar mehnati hisobidan oladi va bu iqtisodiy tengsizlikni kuchaytiradi. Marksizm

“qo‘shimcha qiymat” nazariyasi orqali foydaning manbaini tushuntiradi hamda ijtimoiy tenglik g‘oyasini ilgari suradi.

• **Tarixiy maktab**

Wilhelm Roscher, Bruno Hildebrand va Gustav Schmoller iqtisodiy rivojlanish har bir davlatning tarixiy va milliy xususiyatlariga bog‘liq ekanligini ta’kidladilar. Ular davlatning iqtisodiyotdagi rolini muhim deb hisoblab, iqtisodiyotni amaliy va tarixiy jihatdan o‘rganishga e’tibor qaratganlar.

• **Marjinalizm va neoklassik yo‘nalish**

William Stanley Jevons, Carl Menger va Leon Walras tomonidan shakllantirilgan ushbu yo‘nalish “chekli foydalilik” nazariyasiga asoslanadi. Unga ko‘ra, mahsulot qiymati iste’molchi uchun foydalilik darajasi bilan belgilanadi. Keyinchalik bu g‘oyalar neoklassik iqtisodiy maktabning rivojlanishiga asos bo‘ldi.

• **Keynschilik ta’limoti**

John Maynard Keynes tomonidan yaratilgan keynschilik ta’limoti davlatning iqtisodiyotdagi faol rolini asoslab berdi. Ushbu nazariyaga ko‘ra, iqtisodiy inqiroz va ishsizlikni kamaytirishda davlat xarajatlari hamda investitsiyalar muhim ahamiyat kasb etadi.

• **Muqobil iqtisodiy yo‘nalishlarning asosiy xususiyatlari**

Muqobil iqtisodiy yo‘nalishlar klassik iqtisodiy maktabning ayrim cheklangan jihatlariga javoban shakllangan bo‘lib, iqtisodiy jarayonlarni turli nuqtai nazardan tahlil qilish imkonini berdi. Ushbu nazariyalar iqtisodiy tengsizlik, iste’molchilar xatti-harakati hamda davlatning iqtisodiyotdagi rolini chuqurroq o‘rganishga xizmat qildi. Quyidagi jadvalda muqobil iqtisodiy yo‘nalishlarning asosiy g‘oyalari va ularning vakillari keltirilgan.

Yo‘nalish	Asosiy g‘oya	Vakillari
Marksizm	Iqtisodiy tengsizlik va ekspluatatsiya	Karl Marx, Friedrich Engels
Tarixiy maktab	Milliy va tarixiy rivojlanish modeli	Roscher, Hildebrand, Schmoller
Marjinalizm	Chekli foydalilik nazariyasi	Jevons, Menger, Walras
Keynschilik	Davlatning iqtisodiyotdagi roli	John M. Keynes

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, klassik iqtisodiy maktabga muqobil ravishda shakllangan ushbu nazariyalar iqtisodiyotni turli jihatlardan tahlil qilish imkonini berdi. Ularning ayrim g'oyalari bugungi zamonaviy iqtisodiy siyosatda ham qo'llanilib, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karl Marx. *Kapital*. — Moskva: Politizdat, 1983.
2. Friedrich Engels. *Anti-Dyuring*. — Moskva: Politizdat, 1988.
3. Adam Smith. *Xalqlar boyligining tabiati va sabablari to'g'risida tadqiqot*. — Moskva: Eksmo, 2007.
4. John Maynard Keynes. *Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi*. — London: Macmillan, 1936.
5. William Stanley Jevons. *The Theory of Political Economy*. — London, 1871.
6. Carl Menger. *Principles of Economics*. — Vienna, 1871.
7. Leon Walras. *Elements of Pure Economics*. — Lausanne, 1874.
8. Wilhelm Roscher. *Historical School of Economics asarlar to'plami*. — Berlin, 1890.
9. N. Gregory Mankiw. *Economics Principles*. — New York: Cengage Learning, 2021.
10. Paul Samuelson, William Nordhaus. *Economics*. — New York: McGraw-Hill Education, 2019.
11. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi materiallari. — O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi
12. Britannica Encyclopedia — iqtisodiy nazariyalar bo'yicha ma'lumotlar manbasi.

